

DOI: 10.18372/2307-9061.77.20793

УДК 341.649:347.95(045)

В. Ю. Швачка,

кандидат юридичних наук, доцент

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6824-2984>

А. С. Лук'янчикова,

здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня

С. А. Сіренко,

здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Державний університет «Київський авіаційний інститут»

проспект Любомира Гузара, 1, 03058, Київ, Україна

E-mails: viktoriia.shvachka@npp.kai.edu.ua, 7505956@stud.kai.edu.ua, 6907648@stud.kai.edu.ua

Метою статті є висвітлення питань судового контролю за виконанням судових рішень, визначення судового контролю одним із дієвих засобів впливу на виконання судових рішень. Вбачаються позитивні зрушення в цій сфері, що відображено в Господарському процесуальному кодексі України. **Методи дослідження:** було використано методи аналізу та синтезу для дослідження наукових джерел та судової практики, порівняльно-правовий, системно-структурний та логіко-юридичний - для аналізу нормативно-правових актів та формально-логічний метод, який було використано для формування власних висновків та пропозицій. **Результати:** ефективність судової системи визначається не лише швидкістю та законністю вирішення спорів, але й рівнем фактичного виконання судових рішень. Суди відіграють не тільки роль арбітра в конфлікті, а й виступають гарантом відновлення законних прав та інтересів осіб, які звернулися за захистом своїх порушених прав. Повне відновлення порушених прав можливе не лише за умови ухвалення законного рішення, а й завдяки його належному та реальному виконанню. У зв'язку з цим особливу увагу привертає питання контролю за виконанням судових рішень. Конституція України прямо зазначає, що судові рішення є обов'язковими до виконання на всій території держави, а також надає судам повноваження не тільки здійснювати правосуддя, але й контролювати виконання своїх рішень. **Обговорення:** судовий контроль, як і інші елементи процесуального контролю, має виконувати балансуючу функцію — забезпечувати права обох сторін: як позивача, так і відповідача. Водночас він повинен бути оперативним і ефективним. Запровадження судового контролю за виконанням судових рішень потребує комплексного підходу вирішення цілого ряду нормативних, організаційних, функціональних та процедурних питань.

Ключові слова: судовий контроль; судові рішення; виконання рішень; ГПК України; виконавче провадження; правосуддя; законність.

Постановка проблеми та її актуальність. Господарське судочинство має на меті не лише встановлення істини у справі, а й забезпечення виконання судового рішення, яке є остаточним результатом судового захисту порушених прав. Судовий контроль за виконанням судових

рішень за Господарським процесуальним кодексом України (далі – ГПК України) виступає вагомою гарантією дотримання принципу обов'язковості судового рішення та реалізації його в реальному житті.

Нерідко сторони залишаються незадоволеними не стільки результатом судового розгляду, скільки тривалим та малоефективним механізмом виконання рішення. Саме в цьому контексті судовий контроль на стадії виконання є необхідною складовою функціонування ефективною судової системи.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Проблематиці питань щодо повноваження суду у виконавчому провадженні, вчасності вирішення процесуальних питань, пов'язаних з його виконанням, а також здійснення судового контролю за виконанням судових рішень присвячено праці багатьох науковців. Так, вагомий внесок у дослідження цієї проблеми зробили такі вчені як: Ю. Битяк, К. Кропивна, В. Ладиченко, М. Лук'янова, Н. Отчак, В. Притуляк, Е. Пронський, О. Хотинська, Н. Шелевер, М. Ясинок та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Судовий контроль – це процесуальна діяльність суду після ухвалення рішення, спрямована на гарантування його фактичного виконання. У господарському процесі це виражається у праві суду розглядати скарги на дії чи бездіяльність виконавців, тлумачити рішення, замінювати сторону у виконавчому провадженні. Так, стаття 129-1 Конституції України встановлює, що судові рішення є обов'язковим до виконання. Держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку. Контроль за виконанням судового рішення здійснює суд [1]. Крім цього, у ч. 3 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. зазначено, що контроль за виконанням судового рішення здійснює суд у межах повноважень, наданих йому законом [2].

Загалом питання судового контролю за виконанням судових рішень у господарському процесі за останні роки зазнало суттєвих змін і наповнилося новим змістом, але й дотепер залишаються істотні недоліки, які заважають ефективно виконанню судових рішень. Як наслідок, стан виконання судових рішень є й досі незадовільним, незалежно від спроб нормативного його врегулювання.

Європейський суд з прав людини неодноразово вказував, що «право на суд» було б ілюзорним, якби правова система держави допуска-

ла, щоб остаточне судові рішення, яке має обов'язкову силу, не виконувалося на шкоду одній зі сторін (п. 43 рішення ЄСПЛ «Шмалько проти України») [16].

Відповідно до офіційної статистики звернень громадян до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), основну кількість звернень становлять скарги на відсутність реального виконання рішень українських судів. Таким чином, отримання законного судового рішення протягом тривалого судового процесу не є гарантією ефективного судового захисту порушеного права особи. Фактично громадяни України позбавлені реалізації свого права на справедливий суд через відсутність реальних механізмів швидкого виконання судових рішень та фактичного поновлення порушених прав, що в свою чергу негативно впливає як на авторитет судової влади, так і на авторитет держави в цілому.

За офіційними даними Міністерства юстиції України за 2023 та 2024 роки показники успішності виконання рішень судів зростає та у середньому складає 30 відсотків від відкритих проваджень.

Так, у 2023 році підлягало виконання 6 381 699 виконавчих документів, з яких фактично виконано 1 999 569, що складає 31,3 %, а у 2024 році – 6 489 382 виконавчих документів, з яких фактично виконано 1 935 870, що складає 29,8% [10].

В.В. Ладиченко та С.О. Потьомкін, досліджуючи поняття та суть судового контролю, приходять до логічного висновку, що судовий контроль є комплексним поняттям, яке одночасно слід розглядати як правовий механізм, що спрямований на забезпечення обов'язковості виконання судового рішення і як окремий інститут у межах галузі процесуального права, що регулює суспільні відносини, що виникають в процесі здійснення правових засобів, що спрямовані на забезпечення обов'язкового виконання судового рішення [7, с. 197].

Саме впровадження дієвих механізмів судового контролю виконання судових рішень забезпечує реалізацію конституційного принцип поділу державної влади та гарантування кожному судовий захист його прав і свобод, що є основою конституційного ладу.

Судовий контроль виконання судових рішень є гарантією захисту права особи на справедливий суд, який на думку Е. Пронського, має на меті:

а) підтримку відповідності між рішеннями суб'єктів із владними повноваженнями та приписами Основного закону України й інших законодавчих актів України;

б) гарантування захисту прав та свобод суб'єктів правових відносин управлінського типу;

в) викорінення ситуацій по зловживанню службовим становищем та перевищенню повноважень посадовцями;

г) відновлення законності у випадках її незбереження нелегальними діями (активними чи пасивними) органів державного управління й посадовців [11, с. 132].

Ефективне здійснення судового контролю за виконанням судових рішень є одним із засобів юридичного захисту сторін виконавчого провадження, такий контроль передбачає, зокрема, можливість здійснення певних процесуальних дій у виконавчому провадженні лише з дозволу суду, розгляд судом скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби й позовів, що виникають з відносин щодо примусового виконання судових рішень.

Означений вид контролю має свою специфіку, адже полягає у тому, що його здійснюють не систематично, не повсякденно, як, наприклад, контроль з боку спеціалізованих контролюючих органів або прокурорський нагляд за законністю в державному управлінні, а одноразово під час розв'язання юридичних конфліктів в судовому порядку через втручання суду в діяльність відповідного органу [4, с. 243].

Суд у виконавчому провадженні, крім контрольних повноважень, наділяється й іншими повноваженнями, а саме: повноваження щодо видачі виконавчого документа (видача виконавчого листа, його дублікату, поновлення пропущеного строку на пред'явлення виконавчого документа до виконання); повноваження, пов'язані з рухом виконавчого провадження (відкладення виконавчих дій, розстрочка або відстрочка виконання); повноваження, надані

суду для виправлення виявлених під час виконання недоліків власного рішення (роз'яснення рішення, виправлення описок і явних арифметичних помилок, зміна чи встановлення способу і порядку виконання) [12].

На думку К.О. Кропивної, судовий контроль за примусовим виконанням судовими виконавцями виконавчих документів є найдієвішим та найефективнішим, оскільки суд – орган правосуддя, і жодний контроль з боку інших державних органів не замінить собою судовий контроль [6, с.180]. Такий контроль, як зазначає Н.В. Шелевер, полягає не лише в можливості оскарження рішень, дій та бездіяльності посадових осіб ДВС, в апеляційному та касаційному оскарженні, але і в нагляді суду за належним виконанням своїх рішень [14, с. 95].

Водночас С.Я. Фурса та Є.І. Фурса вважають, що виконавче провадження – це не здійснення судочинства, а примусове виконання судового рішення поза судом державними виконавцями, які належать до виконавчої, а не судової гілки влади та приватними, які є самозайнятими особами [13, с. 327].

На сьогоднішній день, фактично державні та приватні виконавці знаходяться поза межами судової гілки влади, а тому вирішити всі проблеми виконання судових рішень та рішень інших органів за допомогою застосування передбачених законом заходів судового контролю не завжди можливо та ефективно, а чинне законодавство не містить достатніх гарантій повного, своєчасного та правомірного виконання уповноваженими особами, у тому числі й судової юрисдикції, своїх посадових обов'язків. Слід зазначити, що порушене право може бути відновлено, а публічний інтерес захищений лише за умови ефективного виконання прийнятого судового акту.

Як вірно зазначає В.П. Кононець, повноцінно поновити порушені права можливо не лише за рахунок винесення рішення, а важливим є кінцеве належне й реальне виконання винесеного рішення, що може бути забезпечено у тому числі й можливостями судового контролю [5, с. 16].

На відміну від адміністративного судовий контроль здійснюється не систематично, а в окремих випадках, під час розгляду справ, та

полягає в діяльності суду щодо безпосереднього нагляду та контролю за законністю й обґрунтованістю дій і рішень органів і їх посадових осіб, а також розв'язанні правового конфлікту між сторонами [8].

Важливим, хоча і не безспірним, є прийняття Верховною Радою України Закону України від 21 листопада 2024 року № 4094-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий контроль за виконанням судових рішень», яким внесені зміни до Господарського процесуального кодексу, Цивільного процесуального кодексу та Кодексу адміністративного судочинства.

Зокрема, даним законом України доповнено абзацом сьомим частину першу ст. 135 ГПК. Відповідно до якого під час здійснення судового контролю за виконанням судового рішення суд може стягнути в дохід державного бюджету з відповідача, боржника чи їх керівників (якщо відповідачем, боржником є юридична особа) штраф у сумі від двадцяти до сорока розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Таким чином, суд наділений правом накладення відповідно штрафу за не виконання судового рішення.

Також при ухваленні рішення господарський суд може вирішувати питання, щодо наявності підстав для здійснення судового контролю, передбаченого новою ч. 5 статті 345-1 ГПК України та вказувати про це у резолютивній частині рішення.

Передбачено, що окремо від рішення суду першої інстанції можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції про відмову у задоволенні заяви про зобов'язання боржника подати звіт про виконання судового рішення та про прийняття або відмову у прийнятті звіту боржника про виконання [3].

Наразі, ці нововведення вже застосовуються в судовій практиці, наприклад в ухвалі Господарського суду міста Києва від 05.05.2025 у справі № 910/5357/23. Де суд, керуючись ст.ст. 234, 235, 345-1, 345-2 Господарського процесуального кодексу України, ухвалив, що заяву Приватного акціонерного товариства «Кінто» про зобов'язання боржника подати звіт

про виконання судового рішення у справі № 910/5357/23 слід задовольнити [15].

Водночас С.Я. Фурса та Є.І. Фурса, досліджуючи зміни до процесуального законодавства в частині щодо впровадження судового контролю за виконанням рішень у певних категоріях справ, вказують про можливість формального підходу суду у проведенні судового контролю діяльності виконавців, через значне перевантаження судової системи та відсутність кадрів [13, с. 327].

Також науковці звертають увагу на подвійний контроль за діями боржника під час примусового виконання рішення, яке здійснюватиметься одночасно двома суб'єктами: виконавцем, у провадженні якого знаходиться виконавчий документ, і судом, який ухвалив рішення. На їх думку, контрольна функція суду з розгляду відповідних заяв дублює повноваження виконавців, а також суперечить принципам виконавчого процесу, оскільки забезпечувати і відповідати за належне примусове виконання рішень має виконавець [13, с. 328].

Про зростання навантаження суддів першої та апеляційної інстанції у зв'язку із запровадженням нових механізмів судового контролю за виконанням судових рішень зазначають і судді Верховного Суду Віталій Зуєв та Юрій Чумак [17].

Запровадження судового контролю за виконанням судових рішень може стати дієвим механізмом забезпечення реалізації права особи на справедливий суд, але лише при умові усунення ряду об'єктивних причин, що є перешкодою виконання судових рішень. Серед яких слід виокремити відсутність коштів у боржника, наявність великої кількості різних мораторіїв, що перешкоджають стягненню з державних організацій та територіальних громад. Не менш важливим є внесення змін до Закону України «Про виконавчі провадження» з метою законодавчого узгодження діяльності суду та виконавців як незалежних суб'єктів до повноважень яких і належить забезпечення реалізації судових рішень та гарантування права особи на справедливий суд.

Висновки. Судовий контроль за виконанням судових рішень у господарському процесі є

ключовим елементом забезпечення принципу обов'язковості судового рішення. Його ефективність наряду залежить від належного нормативного регулювання, наявності сталої судової практики та належної комунікації між судом і виконавцями. Вдосконалення цього інституту має відбуватися комплексно – на законодавчому, технічному та організаційному рівнях.

На судові органи покладено не лише функцію вирішення спору по суті, але і гарантія поновлення законних прав та інтересів осіб, що звернулися до суду за їх захистом. Для повноцінного поновлення порушеного права важливим є не лише винесення законного рішення, а і належне та своєчасне його виконання. І саме суд повинен відігравати ключову роль у контролі своєчасного виконання власних рішень.

Література

1. Конституція України: Основний Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 24.02.2025).
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий контроль за виконанням судових рішень: Закон України від 21 лист. 2024 р. № 4094-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4094-20#Text>
4. Битяк Ю.П. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 422 с.
5. Кононець В.П. Судовий контроль як механізм підвищення ефективності судових рішень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2020. № 48. Т. 2. С. 14–18.
6. Кропивна К.О. Судовий контроль як засіб забезпечення ефективного виконання судових рішень. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2016. № 3-4. С. 177–182.
7. Ладиченко В.В., Потьомкін С.О. Поняття і суть судового контролю за виконанням судових рішень. *Часопис Київського університету пра-*
8. Лук'янова М.Л. Адміністративно-правові засади оскарження дій або бездіяльності посадових осіб державної виконавчої служби: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / МАУП. Київ, 2014. 192 с.
9. Отчак Н.Я. Правове забезпечення виконавчого провадження у справах про адміністративні правопорушення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07/ Національний ун-т «Львів. Політехніка». Львів, 2012. 236 с.
10. Офіційні дані Міністерства юстиції України за 2023 та 2024 р.р. URL: https://minjust.gov.ua/other/data_collection_system_on_enforcement_proceedings
11. Пронський Е., Колеснікова М. Організаційно-правові засади здійснення судового контролю в Україні. *Visegrad journal on human Rights*. 2016. № 2. Т. 2. С. 130–135.
12. Тарасенко Л.Л. Судовий контроль за виконанням судових рішень. *Академічні візії*. 2025. № 50. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/2489>
13. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Судовий контроль за виконанням судових рішень і нагляд за діяльністю виконавців згідно Рекомендацій Європейської комісії з ефективності правосуддя: доцільність законодавчих новел та наукові концепції. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Т. 1. № 5. С. 321–328.
14. Шелевер Н.В. Особливості судового контролю за виконанням рішень судів. *Журнал східноєвропейського права*. 2016. № 26. С. 93–98.
15. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127075298>
16. Рішення ЄСПЛ «Шмалько проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_226#Text
17. Роль звіту про виконання судового рішення в забезпеченні ефективного судового контролю. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1861299>.

References

1. Konstytutsiya Ukrainy: Osnovnyy Zakon vid 28 cherv. 1996 r. № 254k/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (data zvernennya: 24.02.2025).

2. Pro sudoustriy i status suddiv: Zakon Ukrainy vid 02 cherv. 2016 r. № 1402-VIII. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

3. Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo udoskonalennya polozhen' pro sudovyy kontrol' za vykonanniam sudovykh rishen': Zakon Ukrainy vid 21 lyst. 2024 r. № 4094-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4094-20#Text>

4. Bytyak Yu.P. Administratyvne pravo Ukrainy: pidruchnyk. Kyiv: Yurinkom Inter, 2005. 422 s.

5. Kononets V.P. Sudovyy kontrol yak mekhanizm pidvyshchennya efektyvnosti sudovykh rishen. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Yurysprudentsiya*. 2020. № 48. T. 2. S. 14–18.

6. Kropyvna K.O. Sudovyy kontrol yak zasib zabezpechennya efektyvnoho vykonannya sudovykh rishen. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskyy politekhnichnyy instytut»*. 2016. № 3-4. S. 177–182.

7. Ladychenko V.V., Potomkin S.O. Ponyattya i sut sudovoho kontrolyu za vykonanniam sudovykh rishen. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2023. № 3. S. 190-198. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.3.2023.39>

8. Lukyanova M.L. Administratyvno-pravovi zasady oskarzhennya diy abo bezdiyalnosti posadovykh osib derzhavnoyi vykonavchoyi sluzhby: dys.... kand. yuryd. nauk: 12.00.07 / MAUP. Kyiv, 2014. 192 s.

9. Otchak N.Ya. Pravove zabezpechennya vykonavchoho provadzhennya u spravakh pro admin-

istratyvni pravoporushennya: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.07/ Natsionalnyy un-t «Lviv. Politekhnik». Lviv, 2012. 236 s.

10. Ofitsiyni dani Ministerstva yustyttsiyi Ukrainy za 2023 ta 2024 r.r. URL: https://minjust.gov.ua/other/data_collection_system_on_enforcement_proceedings

11. Pronskyy E., Kolesnikova M. Orhani-zatsiyno-pravovi zasady zdiysnennya sudovoho kontrolyu v Ukraini. *Visegrad journal on human Rights*. 2016. № 2. T. 2. S. 130–135.

12. Tarasenko L.L. Sudovyy kontrol za vykonanniam sudovykh rishen. *Akademichni viziyyi*. 2025. № 50. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/2489>

13. Fursa S.Ya., Fursa Ye.I. Sudovyy kontrol za vykonanniam sudovykh rishen i nahlyad za diyalnistyu vykonavtsiv z'hidno Rekomendatsiy Yevropeyskoyi komisiyi z efektyvnosti pravosud-dya: dotsilnist zakonodavchykh novel ta naukovy kontseptsiyi. *Analychno-porivnyalne pravoznavstvo*. 2025. T. 1. № 5. S. 321-328.

14. Shelever N.V. Osoblyvosti sudovoho kontrolyu za vykonanniam rishen sudiv. *Zhurnal skhidnoyevropeyskoho prava*. 2016. № 26. S. 93–98.

15. Yedynny derzhavnyy reyestr sudovykh rishen. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127075298>

16. Rishennya YESPL «Shmalko proty Ukrainy». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_226#Text

17. Rol zvituv pro vykonannya sudovoho rishennya v zabezpechenni efektyvnoho sudovoho kontrolyu. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1861299>

Victoriia Shvachka, Alona Lukyanchykova, Sofiia Sirenko

JUDICIAL SUPERVISION OF THE ENFORCEMENT OF COURT DECISIONS

State University «Kyiv Aviation Institute»

Lubomyr Huzar Avenue, 1, 03058, Kyiv, Ukraine

E-mails: viktoriia.shvachka@npp.kai.edu.ua, 7505956@stud.kai.edu.ua, 6907648@stud.kai.edu.ua

The purpose of the article is to highlight issues of judicial control over the enforcement of court decisions and to define judicial control as one of the effective means of influencing the enforcement of court decisions. Positive developments in this area are evident, as reflected in the Commercial Procedure Code of Ukraine.

Research methods: methods of analysis and synthesis were used to study scientific sources and judicial practice, comparative legal, systemic-structural, and logical-legal methods were used to analyze normative-legal acts, and a formal-logical method was used to form our own conclusions and proposals. **Results:** the effectiveness of the judicial system is determined not only by the speed and legality of dispute resolution, but also by the level of actual enforcement of court decisions. Courts play not only the role of arbitrator in a conflict, but also act as a guarantor of the restoration of the legitimate rights and interests of persons who have sought protection of their violated rights. Full restoration of violated rights is possible not only through the adoption of a lawful decision, but also through its proper and effective enforcement. In this regard, the issue of monitoring the enforcement of court decisions deserves special attention. The Constitution of Ukraine explicitly states that court decisions are binding throughout the territory of the state and grants courts the power not only to administer justice but also to monitor the enforcement of their decisions. **Discussion:** judicial control, like other elements of procedural control, should perform a balancing function - ensuring the rights of both parties: the plaintiff and the defendant. At the same time, it should be prompt and effective. The introduction of judicial control over the enforcement of court decisions requires a comprehensive approach to resolving a number of regulatory, organizational, functional, and procedural issues.

Key words: judicial control; court decision; enforcement of decisions; Civil Procedure Code of Ukraine; enforcement proceedings; justice; legality.

Стаття надійшла до редакції 18.12.2025